Talouden tasapainottaminen vuosina 2027–2029

Tasapainottamissuunnitelman tavoite

Kunnan talouden tasapainottamisen tavoitteena on:

- saavuttaa vuosittain ylijäämäinen tulos viimeistään vuodesta 2028 alkaen,
- vahvistaa vuosikate vähintään poistojen tasolle ja pidemmällä aikavälillä poistot ylittäväksi,
- pienentää kunnan lainakantaa suunnitelmallisesti,
- rajoittaa investointitaso kunnan tulorahoituksen mahdollistamalle tasolle,
- vahvistaa kunnan veropohjaa, asukaskehitystä ja työpaikkamäärää sekä
- sopeuttaa palvelu-, henkilöstö- ja toimitilarakenne kunnan taloudelliseen kantokykyyn.

Tasapainottamistoimenpiteiden tavoitteena on vahvistaa kunnan taloutta pysyvästi siten, että taloussuunnitelmakauden 2027–2029 aikana kertynyt ylijäämä on tasapainossa tai ylijäämäinen.

Tasapainottaminen toteutetaan ensisijaisesti rakenteellisilla ja pysyvillä toimenpiteillä. Kertaluonteisia omaisuuden myyntituloja tai muita satunnaisia tuloja ei lasketa pysyviksi käyttötalouden säästöiksi. Myyntitulot on arvioitava realistisesti ja niiden pitää perustua olemassa olevaan tietoon ja aikaisempaan myyntitulokehitykseen.

Kunnanhallitus määrittelee toimenpiteet, aikataulut, vastuuhenkilöt ja seurannan. Olennaisista muutoksista ja toimenpiteiden toteuttamatta jättämisestä päätetään kunnanhallituksessa.

Kokonaisvastuu tasapainottamistavoitteiden toimeenpanosta on kunnanhallituksella.

1. Palvelualuekohtainen toimintakateraami vuodelle 2027

Toimintakateraamit ovat palvelualueita sitovia talousarvion valmistelutavoitteita. Palvelualueiden tulee esittää talousarvioesityksissään konkreettiset toimenpiteet, joilla raami saavutetaan.

Sopeuttamista ei toteuteta yksinomaan tasaisina määrärahaleikkauksina. Toimenpiteet kohdennetaan ensisijaisesti:

- Henkilöstörakenteeseen ja tehtävien järjestelyihin,
- Toimitila- ja palveluverkkoon,
- Kiinteistö-, energia- ja omaisuusjohtamiseen,
- Hankintoihin ja sopimuksiin,
- Toimintatapojen ja prosessien uudistamiseen sekä
- Maksuihin, taksoihin ja muihin tulonlähteisiin.

Hyvinvointipalveluissa huomioidaan opetuksen ja varhaiskasvatuksen lakisääteiset velvoitteet. Elinympäristöpalveluissa painotetaan erityisesti kiinteistöjen, energian, omaisuuden ja investointien hallintaan. Keskushallinnossa tarkastellaan prosesseja, hankintoja, tietojärjestelmiä, sopimuksia sekä tehtävien organisointia.

Palvelualueiden toimintakateraami tuhansina euroina (ulkoinen)

Palvelualue, (1 000 euroa)	**TP 2024**	**TP 2025**	**TA 2026**	**TAK 1 - 2026**	**TA raami 2027**
Keskushallintopalvelut	-5 567	-7 533	-8 062	-8 141	-8 220
Hyvinvointipalvelut (valtionosuus huomioitu)	-18 587	-19 709	-20 033	-20 033	-20 150
Elinympäristöpalvelut	-4 467	-3 571	-4 182	-4 477	-4 900
Yhteensä	-28 621	-30 813	-32 277	-32 651	-33 270

Vastuut:
Vastuuhenkilö: Kunnanjohtaja ja palvelualuejohtajat
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen, elinympäristö- ja hyvinvointilautakuntien puheenjohtajat

2. Henkilöstörakenteen hallinta

Uutta vakinaista virkaa tai tehtävää taikka yli kuuden kuukauden määräaikaista palvelussuhdetta ei perusteta tai täytetä ilman kunnanhallituksen puoltoa. Poikkeus: alle vuoden mittaisiin kriittisiin tehtäviin palkkaaminen (esim. perusopetus, varhaiskasvatus ja ruokahuolto).

Jokaisen eläköitymisen, irtisanoutumisen, vakanssin vapautumisen ja pitkän määräaikaisuuden päättymisen yhteydessä arvioidaan ennen rekrytointia:

1. Voidaanko tehtävä jättää täyttämättä,
2. Voidaanko tehtävät järjestää uudelleen,
3. Voidaanko tehtäviä yhdistää palvelualueiden välillä,
4. Voidaanko työ toteuttaa nykyistä tehokkaammin digitalisaation avulla sekä
5. Tarvitaanko tehtävää tulevassa palvelu- ja organisaatiorakenteessa.

Täyttölupamenettely ei koske vain uusia tehtäviä, vaan myös vapautuvien tehtävien uudelleen täyttämistä.

Henkilöstösuunnittelussa on huomioitava seuraavia asioita:

- Henkilöstömäärän kehitys,
- Henkilötyövuodet,
- Eläköitymiset,
- Määräaikaiset palvelussuhteet,
- Sairauspoissaolot,
- Henkilöstökustannusten kehitys,
- Toteutetut tehtävä- ja organisaatiomuutokset sekä
- Muutosten euromääräiset vaikutukset.

Vastuut
Vastuuhenkilö: Henkilöstöpäällikkö
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen puheenjohtaja

3. Toimitila- ja kiinteistöohjelma

Kunta päivittää toimitila- ja kiinteistöohjelman, jossa päätetään merkittävien kiinteistöjen tulevasta käytöstä, peruskorjaamisesta, myymisestä, purkamisesta tai muusta ratkaisusta.

- Seuraavat tarkastellaan yksittäin, mutta myös kokonaisuutena
    - Terveyskeskus
    - Iltarusko/ Sarastus
    - Konttilanhovi
    - Ravintokeskus
    - Uusi Toimela
- Virastotalo (Linja-autoasema Oy)
- Ylämyllyn paloasema
- Mattisenlahden koulu
- Salokylän koulu
- Viinijärven linja-autoasema
- Yhteisötalo
- Liprakka

Listaus on viitteellinen, mutta edellä mainitut ovat tällä hetkellä ripeää reagointia vaativat kohteet.

Kohteita arvioidaan sekä erikseen että osana kunnan koko toimitila- ja palveluverkkoa.
Arvioinnissa huomioidaan:

- Tilojen käyttöaste,
- Vuosittaiset käyttö- ja energiakustannukset,
- Korjausvelka ja tulevat investointitarpeet,
- Rakennusten tasearvot,
- Mahdolliset myynti- ja purkukustannukset,
- Palvelutoiminnan vaihtoehtoiset järjestämistavat ja
- Vaikutukset henkilöstöön, asiakkaisiin ja palvelujen saavutettavuuteen.

Vaihe	**Määräaika**
Kiinteistökohtaiset tiedot ja vaihtoehdot	31.3.2027
Toimitilaohjelmaa koskevat päätösesitykset	30.6.2027
Ensimmäisten päätösten toimeenpano	Vuoden 2027 aikana
Loput rakenteelliset ratkaisut	Vuosina 2028–2029

Vastuut
Vastuuhenkilö: Tekninen johtaja
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen ja elinympäristölautakunnan puheenjohtajat

4. Palveluverkon ja toimintatapojen uudistaminen

Palvelualueet tarkastelevat vuosina 2027–2029 palveluverkkoa, palvelujen järjestämistapoja ja sisäisiä prosesseja.

Tarkasteluun sisällytetään muun muassa:

- Palvelupisteiden määrä ja sijainti,
- Palvelujen käyttöaste ja yksikkökustannukset,
- Lähi-, liikkuvien ja digitaalisten palvelujen tarkoituksenmukainen yhdistelmä,
- Toiminnan päällekkäisyydet,
- Palvelualueiden välinen yhteistyö,
- Mahdollisuudet kuntien väliseen yhteistyöhön,
- Avustusten ja kunnan rahoittaman toiminnan vaikuttavuus ja
- Lakisääteisten ja vapaaehtoisten palvelujen erottelu.

Merkittävistä palveluverkkoa koskevista muutoksista tehdään erilliset päätökset (mm. Salokylän koulu). Päätösesityksissä esitetään taloudelliset, henkilöstöön kohdistuvat ja toiminnalliset vaikutukset. Tehtyjen palveluverkkomuutospäätösten taloudelliset ja toiminnalliset vaikutukset tehdään näkyviksi (mm. Ylämyllyn uusi päiväkoti)

Vastuut
Vastuuhenkilö: Kunnanjohtaja
Muut henkilöt: Palvelualuejohtajat
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen puheenjohtaja

5. Hankinnat, sopimukset ja avustukset

Kunta käy läpi merkittävät hankinta- ja palvelusopimukset sekä avustuskokonaisuudet.

Tarkastelussa arvioidaan muun muassa:

- Kilpailuttamismahdollisuudet,
- Sopimusten tarpeellisuus ja laajuus,
- Sopimusten indeksiehdot,
- Päällekkäiset järjestelmät ja palvelut,
- Yhteishankintojen mahdollisuudet,
- Avustusten tavoitteet ja vaikuttavuus,
- Leasing- ja vuokrasopimusten kokonaiskustannukset ja
- Ostopalvelujen ja oman työn kustannusvertailu.

Uusien hankkeiden käynnistämisessä arvioidaan aina kunnan rahoitusosuus, hankkeen edellyttämä henkilöstöresurssi, hankkeen jälkeiset jatkuvat kustannukset sekä toiminnan taloudellinen ja strateginen hyöty.

Vastuut:
Vastuuhenkilö: Talous- ja hallintojohtaja

Muut henkilöt: Kunnanjohtaja ja palvelualuejohtajat
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen puheenjohtaja

6. Tulopohjan vahvistaminen

Liperin kunnan talouden suurin haaste ei ole yksittäinen säästökohde vaan liian hidas tulopohjan kasvu suhteessa kustannuspaineisiin. Kunta voi säästää jonkin aikaa, mutta pysyvää tasapainoa ei saavuteta ilman uusia asukkaita, työpaikkoja, yrityksiä ja investointeja. Tavoitteena on vahvistaa verotuloja, lisätä työpaikkoja, saavuttaa positiivinen nettomuutto sekä parantaa kunnan tontti- ja yritysalueiden hyödyntämistä.

Tulopohjaa voidaan vahvistaa muun muassa seuraavilla toimenpiteillä:

- Asukasluvun ja muuttovoiton vahvistaminen,
- Asunto- ja yritystonttien myynti,
- Ylämyllyn alueen kehittäminen,
- Valtatie 9:n kehityksen hyödyntäminen,
- Joensuun läheisyyden hyödyntäminen,
- Pärnän alueen kehittäminen,
- Lentokenttäalueen kehittäminen,
- Mahdollisen datakeskuskehityksen edistäminen,
- Uusien yritysten ja työpaikkojen saaminen,
- Työpaikkaomavaraisuuden vahvistaminen ja
- Kunnallis- ja yhteisöveropohjan vahvistaminen.

Tulopohjan vahvistamiseen nimetään vähintään kolme hanketta tai toimenpidettä, joiden arvioidaan tuottavan eniten uusia työpaikkoja vuoden 2030 loppuun mennessä.

Tonttien ja yritysalueiden osalta tavoitteena ei ole ainoastaan kaavoittaa ja rakentaa infrastruktuuria, vaan saada alueet aktiivisesti markkinoitua ja myytyä. Markkinoinnin, kunnallistekniikan ja muun panostuksen kustannuksia verrataan saatuihin myyntituloihin, verotuloihin ja työpaikkavaikutuksiin.

Vastuut
Vastuuhenkilö: Kunnanjohtaja
Muut henkilöt: Elinkeinopäällikkö ja palvelualuejohtajat
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen ja elinympäristölautakunnan puheenjohtajat

7. Investointikatto ja velanhallinta

Kunnan investointitaso mitoitetaan vuosikatteen, lainakannan ja talouden pitkän aikavälin kantokyvyn perusteella.

Kunnan nettoinvestointien tavoitetaso on vuosina 2027–2029 enintään 1,5–3,0 miljoonaa euroa vuodessa ilman vesihuoltolaitoksen investointeja.

Merkittävät investoinnit, kuten valtatie 9:ään liittyvät investoinnit, huomioidaan muiden investointien ajoituksessa. Investointiohjelmaa tarkastellaan kokonaisuutena siten, ettei

yksittäisten suurten hankkeiden lisäksi käynnistetä samanaikaisesti talouden kantokyvyn ylittävää määrää muita hankkeita.

Investointiesityksissä on huomioitava:

- Hankkeen kokonaiskustannus,
- Vuosittaiset käyttökustannukset,
- Poistovaikutus,
- Korko- ja rahoitusvaikutus,
- Vaikutus lainakantaan,
- Investoinnin mahdolliset tulot tai säästöt sekä
- Vaihtoehto investoinnin siirtämiselle tai toteuttamatta jättämiselle.

Kunta määrittelee yhtenäiset perusteet sille, milloin investointi toteutetaan omaan taseeseen ja milloin leasing-, vuokra- tai muulla rahoitusmallilla. Ratkaisussa vertaillaan aina vaihtoehtojen kokonaiskustannuksia koko sopimuskaudelta.

Vesihuoltolaitoksen investoinnit ja rahoituskustannukset katetaan vesihuoltolaitoksen omilla maksuilla.

Vastuut
Vastuuhenkilö: Talous- ja hallintojohtaja
Muut henkilöt: Kunnanjohtaja ja palvelualuejohtajat
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen ja elinympäristölautakunnan puheenjohtajat

8. Konserni- ja omistajaohjaus

Kunta arvioi vuosittain konserniyhteisöjen taloudellisen aseman, riskit ja vaikutukset kuntatalouteen.

Arvioinnissa tarkastellaan:

- Yhtiöiden ja yhteisöjen taloudellinen tulos
- Lainat, takaukset ja muut vastuut
- Kunnan maksamat avustukset ja palvelukorvaukset
- Kiinteistöjen ja muun omaisuuden käyttö
- Hallinto- ja tukipalvelujen järjestäminen
- Mahdollisuudet toimintojen yhdistämiseen
- Omistuksista saatava strateginen ja taloudellinen hyöty
- Mahdollinen omaisuuden realisointi.

Konserni- ja omistajaohjauksen tavoitteet sisällytetään talousarvioon ja konserniyhteisöjen yhtiökokousohjeisiin.

Vastuut
Vastuuhenkilö: Kunnanjohtaja
Muut henkilöt: Tyttärien vastuuhenkilöt ja palvelualuejohtajat
Luottamushenkilö: Kunnanhallituksen puheenjohtaja

9. Talousmittarit ja talouden tavoitteet

Talouden tasapainottamisen tavoitemittarit.

Mittarit	TP 2025	Tavoitetaso 2029
Vuosikate/ poistoihin (%)	94,8	> 100,0
Asukasmäärä	11 987	> 12 000
Henkilöstökustannukset (€)	23 460 455	vähenee vuosittain (poikkeus: isäntäkunta ja hankkeet)
Toimitilojen kokonaisneliöt (netto m^2)	63 587	vähenee vuosittain
Lainakanta (M€)	52,85	vähenee vuosittain
Lainat/ asukas (€)	4 409 (Liperi) 3 547 (Suomen ka.)	pienempi kuin Suomen kaikkien kuntien ka.
Lainat ja vuokravastuut (M€)	54,3	vähenee vuosittain
Lainat ja vuokravastuut/ asukas (€)	4 533 (Liperi) 4 494 (Suomen ka.)	pienempi kuin Suomen kaikkien kuntien ka.
Kertynyt ali-/ylijäämä (€)	1 538 483	positiivinen

Tavoitemittareita voidaan tarvittaessa päivittää taloussuunnitelmakauden aikana.

Vastuut
Vastuuhenkilö: Talous- ja hallintojohtaja

10. Seuranta ja korjaavat toimenpiteet

Kunnanhallitus seuraa tasapainottamissuunnitelman toteutumista kokouksissaan kahden kuukauden välein. Lisäksi kunnanhallitukselle raportoidaan kuukausittain palvelualueiden käyttötalouden ja investointien sekä koko kunnan tuloslaskelmaa toteumista. Valtuustolle raportoidaan talouden ja toiminnan kehittymisestä talousarvion, talouskatsausten ja tilinpäätöksen yhteydessä.

Palvelualueet huomioivat raportoinnissa:

- Toimenpiteen toteutumisvaiheen,
- Toteutuneen euromääräisen vaikutuksen,
- Ennusteen koko vuoden vaikutuksesta,
- Mahdolliset viivästykset ja riskit sekä
- Tarvittavat korvaavat toimenpiteet.

Jos palvelualueiden talousarvion mukainen toiminatakate (käyttötalous) ja/tai investoinnit tai koko kunnan vuosikate heikkenevät talousarvioon nähden, palvelualueiden tulee valmistella kunnanhallitukselle korjaavat toimenpiteet.

Jos jokin hyväksytty tasapainottamistoimenpide viivästyy tai jää toteutumatta, vastuullisen palvelualueen tulee esittää vaikutukseltaan vastaava korvaava toimenpide.